Etiyopya İzlenimleri

Günümüzde Etiyopya insanlığın beşiği olarak kabul ediliyor. Bu iddia 1974 yılında Afar eyaletinin Hadara şehrinde bulunan 3,2 milyon yıllık bir iskelet grubuna dayandırılıyor. Beatles'ın bir şarkısından esinlenilerek "Lucy" ismi verilen bu iskelet grubu, arkeologlara göre insanlığın atası. Bu görüş doğrultusunda Etiyopya yani Habeşistan için medeniyetin yeşerdiği ilk yerdir denilebilir.

Hem Yahudiliğin hem de Hristiyanlığın henüz bu dinlerin peygamberleri hayattayken Habeşistan'a ulaştığına inanılmaktadır. İslam için de aynısı geçerlidir. Bizler Habeşistan'ı ilk Hicret'le, Çağrı filmindeki meşhur Kral Necaşi sahnesi ile biliyoruz; Mekke'de dara düşen ilk dindaşlarımıza Kral'ın kucak açmasıyla, sahip çıkmasıyla biliyoruz. Her daim hatırlanması gereken bu mühim hadise, İslam'ın 614'te bu topraklara ilk ziyaretiydi. Bir sonraki yıl ikinci kafilenin ulaşmasıyla sayı daha da arttı. Habeşistan İslam'ın Mekke'den sonraki ikinci yurdu oldu böylece. İslamiyet, Yahudilik ve Hristiyanlığın yan yana yaşadığı bu ülke, Afrika'nın Kudüs'ü. Her ne kadar hızla Batılılaşsa da Etiyopya'nın bir yüzü Doğu'yu yansıtıyor.

Gerek arkeolojik kazılar gerekse de ilahi dinlerin varlığı bu beldeyi hem bilim insanları hem de din adamları için önemli kılıyor. Etiyopya'ya ilgi duyanlar bu iki kesimle sınır değil elbette, son zamanlarda iş adamları ve yatırımcılar da Etiyopya ile yakından ilgileniyor. Ülkeye girdiğiniz ilk andan itibaren bunu hissetmeniz mümkün.

Etiyopya Afrika'da denize kıyısı olmayan en kalabalık ülke; nüfusu 100 milyona yaklaşmış durumda. Nüfus yoğunluğunu ülkenin başkenti Addis Ababa'da hissetmek mümkün. Şehrin merkezi her daim kalabalık. Çin tarafından yapılan hafif raylı tramvay ülkedeki modernleşmenin sembolü haline gelmiş. İnşaat şantiyeleri ve yükselen yeni apartman blokları Addis'in çehresini değiştiriyor. "Yeni çiçek" anlamına gelen Addis Ababa, İmparator II. Menelik tarafından 1886'da kurulmuş yeni bir şehir. Kurulalı çok fazla olmasa da deniz seviyesinden 2.355 metre yükseklikteki şehir 2,7 milyon nüfusuyla şimdiden Afrika'nın en büyük metropollerinden biri haline gelmiş bile. Etiyopya günümüzde Afrika Birliği'ne ev sahipliği yapıyor, bu yüzden başkent Addis çok sayıda yabancı diplomatik misyonu ağırlıyor. Sadece şehir değil Etiyopya'nın bazı kurumları da oldukça hızlı büyüyor. Afrika'nın en büyük hava yolu şirketi haline gelen Etiyopya Hava Yolları, yeni açtığı hatlarla kıta dışına da çok sayıda yolcu taşıyor.

Afrika'da sömürüye maruz kalmayan tek ülke olmalarıyla övünüyor Etiyopyalılar. Haklı bir övgü elbette. İki kez İtalya kuşatmasını, bir kez de Somali kuşatmasını bertaraf etmişler. Sömürüye maruz kalmasa da Etiyopya'nın metropol hayatı Batı'ya dönük bir yüz. Her ne kadar ülkenin altyapısı Çin tarafından yapılsa da Etiyopya hızla Batılılaşan bir ülke. Hissedilen diğer üç önemli kültür ise Ortodoksluk, İslam ve Komünizm. Ancak Komünizm havası bugün sadece bazı mekân isimleri ve mimaride görülüyor, Sovyetlerin çöküşüyle etkisini kaybetmiş bir kültür. Ancak Ortodoks kilisesi Etiyopya siyasetinde hâlâ baskın. İslam ise çok sayıda olumsuzluğa rağmen genişleyen bir yapıya sahip.

Addis Ababa hızlı büyüyen bir şehir. Şehrin kenar semtlerinde TOKİ tarzı yeni konut projeleri yükseliyor. Şehir genişledikçe şehrin kırsalında yaşayan topluluklar arazilerini kaybetme korkusuyla huzursuzlanıyorlar. Oromiya halkını kızdıran bu genişleme, zaman zaman düşük tansiyonlu gerilime yol açıyor.

Pek çok Afrika ülkesi gibi Etiyopya da çok dilli ve çok kültürlü bir yapıya sahip. Oromiya en kalabalık etnik grubu oluşturuyor. Tigray, Amhara, Afar, Güney toplulukları, Gambela, Benishangul-Gumaz ve Somali, ülkenin etnik haritasına göre belirlenmiş diğer eyaletler. Ülkede 80'in üzerinde değişik etnik grup bulunmakta. Ancak Amhara kültürü gerek imparatorluk gerekse de Oktadoks gelenek nedeniyle ülke genelindeki en baskın kültür. Bu yüzden de en önemli resmî dil Amharca.

1974 yılı Etiyopya tarihi açısından önemli bir dönüm noktası. Binlerce yıllık imparatorluk geleneğinin sona erdiği bu tarihte Marksist Derg rejimi iş başına gelerek topluma yeni bir ideoloji aşılarken ülkenin Sovyet Bloğu'na yakınlaşmasını sağladı. O tarihe kadar Batı tarafından desteklenen Etiyopya için bu, Amerika'nın desteğini geri çekmesi anlamına geliyordu. Şu an iş başındaki iktidar partisinin kurulması da 1974 devrimine bir tepki olarak başlayan silahlı Tigray Halkı Kurtuluş Hareketi'nin kurulmasıyla gerçekleşti. Bu süreç aynı zamanda Eritre'nin bağımsızlığına giden yolun açılmasını da sağladı. 1991'de Etiyopya'dan ayrılığını ilan ederek de facto bağımsızlık kazanan Eritre, 1993 yılında uluslararası kamuoyunun

tanımasıyla tam bağımsızlık kazandı.

Neredeyse tamamı Müslüman olan Somali eyaleti, tipik Somali özellikleri barındıran bir coğrafya. Eyalet başkenti Jigjiga'da ağzında misvak, geleneksel renkli eteklerle dolaşan erkekler, Mogadişu'da olduğunuz izlenimi veriyor. Soğuk Savaş yıllarının getirdiği jeopolitik çekişmenin belki de Afrika'da en fazla hissedildiği yer burası. 1977'nin ortalarında Somali ordusunun Etiyopya'ya girmesiyle başlayan Ogedan Savaşı, Soğuk Savaş'ın önemli bir çekişmesiydi. Dire Dawa'ya kadar ilerleyen Somali ordusu ancak Etiyopya'daki Marksist rejimi korumak için Küba, Güney Yemen ve Sovyetlerden gelen asker ve uzmanların yardımıyla durdurulabilmişti. O günlere ait izler yok artık. Sovyet tanklarının dolaştığı Jigjiga'nın dışındaki geniş düzlük arazide göçebe çadırlarının arasında develer ve keçiler otluyor sadece. Ama Ogedan Savaşı olarak bilinen bu çekişme, Somali-Etiyopya siyasetinin omurgasını oluşturan önemli bir kırılma noktası.

Jigjiga-Dire Dawa arasında yer alan Harar şehrinin tanıdık bir havası var. Yüksek duvarlarla çevrili bu küçük şehre açılan beş ayrı kapı bulunuyor. UNESCO tarafından korumaya alınan şehrin dar yollarında yürürken karşınıza çıkan küçük mütevazı mescitler, başıboş keçiler, etrafta koşuşan çocuklar, seyyar satıcılar ve avlulu evler yüreğinize aşina bir yerde olmanın huzurunu veriyor.

Oraya ulaşana kadar çektiğimiz yorgunluğu unutup bir an önce şehri tanımak, insanlarıyla sohbet etmek telaşına kapılıyoruz. Buna benzer hislerle Harar sokaklarını adımlarken renkli vitray camlarıyla ahşap bir konak çıkıyor karşımıza. Müze haline gelmiş bu konak, Fransız Şair Arthur Rimbaud'un ölmeden önce son yıllarını geçirdiği yer. Şehrin sokaklarında karşılaştığımız diğer bir konak ise bir zamanlar Osmanlı'nın konsolosluğu olarak kullanılmış. TİKA tarafından yürütülen restorasyon çalışmalarının yürütüldüğü konak, öğrendiğimize göre Etiyopya Turizm Bakanlığı tarafından Osmanlı eserlerinin sergilendiği bir müzeye dönüştürülecekmiş.

Dış görünüşleriyle kendine has özellikler barındıran Afar halkı ise oldukça geleneksel bir yaşam sürmekte. Göçebe çadırları ve develerin oluşturduğu mizansen, insanı âdeta modern dünyanın dışına taşıyor. Engebeli ve kayalık bir yapısı olan Afar, oldukça sıcak ve kurak bir iklime sahip. Bu durum insanların gündelik yaşantısına her alanda yansıyor. Su, en büyük ihtiyaç bu yörede. Afar eyaleti de Somali ve Oromiya eyaletleri gibi şimdilerde yetersiz yağışlar nedeniyle kuraklık ve gıda krizi tehdidi altında.

Afar'da "dagu" diye adlandırılan geleneksel bir haber iletişim ağı yürürlükte. Bu gelenek İslam'daki hadis aktarım geleneğine çok benziyor, sistem önemli haberlerin ulaştırılması için kullanılıyor. İki yolcu karşılaştığında bir müddet birlikte sohbet edip birbirlerine haber niteliği taşıyan, gördükleri veya duydukları şeyleri anlatıyorlar. Aralarında bir güven oluşursa öğrendikleri yeni haberleri gittikleri yerlere taşıyorlar. Bu sistemin işleyişindeki en önemli unsur güvenirlilik. Asılsız haber taşımanın ceza ve yaptırımları bulunmakta. Bir kabile mensubunun yanlış haberler yayması, o kabile için büyük bir utanç. Bu yüzden herkes çok dikkatli. Bu sistem sayesinde önemli haberler ağızdan ağıza güvenli bir şekilde dolaşarak ücra köylere kadar ulaşıyor.

Afar'da bulunduğumuz süre zarfında bizim için de bir dagu yaydılar. Yanımızda bize eşlik eden Salih, "Türkiye'den gelen bir kafile şu an Afar'da, bize yardım için geldiler." şeklinde haberleştirdiği daguyu gördüğü insanlara aktararak bu haberin çok ücra köylere ulaşmasını sağladı. Bu zamana kadar yapmış olduğum Afrika ziyaretlerimde daha önce böyle bir âdetle hiç karşılaşmamıştım. Bu da benim için oldukça özel bir hadise olarak kişisel tarihime geçti.

Etiyopya hakkında anlatılacak ve yazılacak çok şey var elbette. İlk hicret hadisesi ve Hz. Bilal-i Habeşi'nin varlığı bile bu beldenin gözümüzdeki değerini göstermesi açısında yeterli sanırım. Anlatmış olduğumuz bu kısa bilgileri bir başlangıç sayıp ülke hakkında daha fazlasını okuyup öğrenmeniz dileğiyle.